

were determined. Types of semantic-syntactic relationships which they express were described. Correlation of such conjunctive complexes with typical temporal conjunctions of Ukrainian language was set. Difference between different groups of conjunctive means of predicative parts of temporal complex sentences was found.

Keywords: analytical conjunction, conjunctive complex, complex sentence, compound sentence, simple complicated sentence, semantic-syntactic relationships, temporal conjunctions, temporal semantic-syntactic relationships.

УДК 82 – 311.1 (73)

М. В. Кондратюк

ГРА З ІСТОРІЄЮ У РОМАНАХ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ІСТОРІЇ В. КОЖЕЛЯНКА

Реферат. Стаття присвячена аналізу стильових елементів, що складаються під впливом концепції альтернативної історії у романах В. Кожелянка. Ігрова модель аналізується як риса постмодерної естетики. Головна увага приділяється карнавальній трансформації стереотипних образів, що характеризують український історичний дискурс.

Ключові слова: альтернативна історія, постмодерна модель, пародія, гра, Кожелянко.

В одному з інтерв'ю [8] український письменник Василь Кожелянко (1954-2008) погодився із відомим висловлюванням “історія не знає умовних способів,” але додав, що для будь-якої історії потенційно існують альтернативні версії. В межах жанру “альтернативної історії” або “політичного фентезі”, В. Кожелянко пропонує читачеві участь у грі “Що було б якби?” Вже у своєму першому романі “Дефіляда в Москві” В. Кожелянко перекроює хід другої світової війни у спосіб, в результаті якого було створено українську державу на чолі з Бандерою тому, що “ввійшовши 22 червня 1941 року на територію ССРСР, Гітлер без особливих зусиль у жовтні взяв Москву” [3, с.10]. Романи В. Кожелянко виділяють ігрове ставлення до історичних фактів та карнавалізація історії, руйнування концепції історичної правди. Отож, тематично-формальні прояви цих стильових тенденцій і є предметом розгляду та літературного аналізу в даній статті.

Успіх романів саме у жанрі альтернативної історії зробили В.Кожелянко відомим письменником. Критики саме його називають першовідкривачем і популяризатором жанру “альтернативної історії” в українській літературі, хоча схожі стильові елементи присутні в творах М. і С. Дяченків, В. Шевчука, В. Єшкілева та О. Гуцуляка, М. Матіос, і О. Ірванця, Д. Шурхала. Попри те, що як жанр “альтернативна історія” – явище досить молоде в українській літературі, славетна “Енеїда” В.Котляревського має ознаки цього жанру. Деякі головні герої В. Кожелянко справді нагадують моторного парубка Енея – авантюристи, охочі до пригод, сумнівної слави, красивих жінок і міцних напоїв. Дія Кожелянкових романів у жанрі альтернативної історії перетікає під дзвін гранчаків, чарок, келихів, пляшок. Сюжетне пияцтво обумовлює текстове блазнювання над історією, маячню з елементами буфонади і циркової клоунади.

Альтернативно-історичні романи В. Кожелянко стали справжньою літературною сенсацією 2000-х років. Як пояснив сам автор: “По формі мої твори можуть набувати анекдотичного характеру. Але ж будь-який політичний анекдот відображає певні соціально-політичні реалії абсолютно серйозно. В основі завжди лежить проблема, котра гостро стоїть перед суспільством” [7, с. 4]. Такою проблемою, на думку письменника, є занадто серйозне ставлення до історії та хвороблива схильність українців фіксувати увагу на поразках і невдачах. Переписуючи поразки на перемоги, романіст вдається до поетики реваншу як антидот традиційній трагічній моделі української історії. Його художня стратегія – компенсаторна, адже художній історичний матеріал моделюється за критерієм реальних або ж уявних “чудових миттєвостей історії” з точки зору націоналізму.

Оригінальність Кожелянкової прози, зумовлені постмодерною парадигмою, привернули увагу не тільки читачів та критиків, але й професійних істориків. Їхня реакція на романи була неоднозначною – від звинувачень у знуванні над історією до схвалення і захоплення. Влучну

формулу Кожелянкової прози вивів Ю. Чекан: “Провокативна фабула, що базується на альтернативній (і тому епатуючій історії). Абсолютна свобода від колізійних штампів та передбачуваний сюжетних поворотів, постійне балансування на межі гри, іронії, сарказму” [11, с. 5]. Цікавим є спостереження історика І. Беркута у післямові до роману “Дефіліада в Москві”: “письменник веде наступ на комплекс стереотипів, сформованих пропагандою – комуністичною, націоналістичною, чи ще якоюсь” [3, с. 153]. Критики відзначають фрагментарну композицію та маніпулювання стереотипами, а саме: “синтез політичного анекдоту та антиісторичної фантазії” [11, с. 99]. Монтаж, вивертання стереотипів гра з історією на думку С. Матвієнко необхідні В. Кожелянку, щоб довести, що історія – “гнучка і мобільна” [8, с. 26]. Вона назває “Дефіліаду в Москві” “...довжелезним маренням у півстоляття, фантазмагорією” [8, с. 27]. І. Старовойт віднесла такі романи до історикоподібної прози, в якій іде процес поквитування з розумно впорядкованою, прогресивною історією [9, с. 10], а З. Шевчук [10] проаналізувала Кожелянкові методи перетворення історичного матеріалу в альтернативний або контрфактичний. Нещодавно вийшла монографія А. Аністратенко

“Спогад про майбутнє: творчість Василя Кожелянка в сучасних контекстах” [1], яка розглядає романи на європейському літературному фоні.

У своїх творах В. Кожелянко переважно використовує альтернативне (“ЛжеNostradamus”, “Конотоп”), або контрфактичне (“Дефіліада в Москві”) моделювання псевдоісторичних подій. Його романи розглядають варіанти української історії в певних точках біфуракації, застосовуючи ігровий підхід. Кожелянко знімає з історії священний ореол і наголошує на її ідеологічній заангажованості як науки і як тексту, її схильності до мімікрії і переписування.

Історія перестає сприйматися як великий вчитель і суддя, а постає як “примхлива історія” і “історія – примхлива і перебірлива” [3, с. 8, 37]. Як постмодерніст, В. Кожелянко полишає спроби впорядкувати і пояснити історію, і веде з нею культурну гру. Ця гра є пародійною, схожою на погляди Умберто Еко, який пропонує сприймати постмодерну історію атемпорально, як музей воскових фігур, де “Моцарт може сидіти за одним столиком із Карузо та Шекспіром”, а “Ісус зі Томом Сойером” [13, с. 68] складає одну декорацію. Постмодерний музей не тільки зупиняє і консервує історію, але й розташовує експозиції ахронологічно і хаотично.

У романі “Конотоп” В. Кожелянка музей історії перетворюється на пансіонат для “минулих днів.” Письменник антропоморфізує час, перетворюючи дні на хворих: “7 листопада 1917 року” – “пенсіонер з орденськими колодками та безліччю алюмінієвих значків”, “22 червня 1941 року” – “інвалід в кривавих бинтах,” шановний “24 серпня 1991 року”, “хуліган, мафійник і рекетир” “20 квітня 1999 року” [4, с. 58] Між днями існує “дідівщина”: дні сперечаються і вчиняють між собою бійку, щоб довести свою важливість для історії. Наділяючи час людською зовнішністю, емоціями, амбіціями та комплексами, В. Кожелянко насміхається над ідеологією визначних дат.

У третьому розділі “Трохи історії” роману “Дефіліада в Москві” В. Кожелянко показово демонструє метод переписування підручників з історії, який Н. Яковенко визначила як “фасад перефарбовується, структура не міняється” [12, с. 19]. З цієї метою автор зловживає стертими кліше радянських шкільних підручників з історії – “невмирущою славою вкрив себе”, “віроломно напала”, “яскравий приклад масового героїзму”, “мобілізація сил народу” [3, с. 85], але міняє місцями учасників псевдо-історичних дій, досягаючи іронічного ефекту. На варіативність інтерпретацій історичних подій вказує В. Кожелянко і в романі “ЛжеNostradamus,” закручуючи політичну інтригу навколо пророцтв Нострадамуса. Цей роман пародіює президенські вибори 1994 року, адже центурії Нострадамуса намагаються змінити, перетлумачити, використати, сфальсифікувати на свою користь всі кандидати в президенти.

Тема ідеологічної заангажованості істориків присутня і в романі “Конотоп”: герой роману Автовізій Самійленко погоджується писати і переписувати історію на замовлення. Журналіст потрапляє у минуле і стає очевидцем Конотопської битви, а згодом тринадцять разів описує подію під різними ідеологічними, “політико-лігвістичними” кутами. Його сумлінням керує правило “Хто платить, той і замовляє музику.” Таким чином, фах історика і журналіста набувають схожості, акцентується гнучкість істориків, їх залежність від ідеологічного замовлення, відсутність морально-етичних принципів, ілюзорність концепції історичної правди.

У своїх творах В. Кожелянко переважно використовує альтернативне (“ЛжеNostradamus”, “Конотоп”) або контрфактичне (“Дефіліада в Москві”) моделювання псевдоісторичних подій. Його романи розглядають ймовірні варіанти української історії в певних точках біфуркації, застосовуючи ігровий підхід і перетворюючи історію у поле для експериментів. Досить часто таких варіантів – декілька з метою порівняння різних альтернативних сценаріїв. Таким чином через стьоб і іронію, В. Кожелянко знімає з історії священний ореол і наголошує на її ідеологічності як науки і як тексту, її схильності до мімікрії і переписування.

Для романів альтернативної історії В. Кожелянка властиве вживання таких елементів постмодерної стилістики як фрагментарність, інтертекстуальність, іронічність, пародійність завдяки яким втрачається офіційна пафосність і створюється ігрова тональність. Жанр альтернативної історії загалом, а значить і романи В. Кожелянка, набуває особливої актуальності у світлі політичних подій в Україні після Майдану 2014 року. Коли точки біфуркації і варіативність історичних сценаріїв очевидні, а політична реальність наближається до фантазмагоричних варіантів жанру “політичне фентезі.” Мітинги на Майдані, революція, вигнання старої влади, боротьбу у верхівці влади, суперечки та бійки в прямому ефірі політиків, репортажі на замовлення політичних сил все частіше нагадують абсурдні епізоди і уявні ситуації з романів В. Кожелянка.

Список використаної літератури

1. Аністратенко А. Спогад про майбутнє: творчість Василя Кожелянка в сучасних контекстах. – Чернівці: Місто, 2013.
2. Баран Є. Дефіліада по-чернівецьки. // Курер Кривбасу. – 1999. – 13. – С. 150-153.
3. Кожелянко В. Дефіліада в Москві. – Львів. Кальварія, 2000. – С. 153.
4. Кожелянко В. Конотоп. – Львів. Кальварія, 2001. – С. 174.
5. Кожелянко В. ЛжеNostradamus. – Львів. Кальварія, 2001. – С. 145.
6. Кожелянко В. Людинець. – Львів. Кальварія, 2001. – С. 179.
7. Кожелянко В. “Українська культура повинна нав’язуватися, проштовхувати себе”// День. – № 154, 2001. - Режим доступу <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/vasil-kozhelyanko-ukrayinska-kultura-povinna-navyazuvatisya-proshtovhuvati-sebe>
8. Матвієнко С. Історія як ареал гри //Слово і час. –№ 2, 2000. – С. 24-27.
9. Старовойт І. Український постмодернізм у критичному та художньому дискурсах кінця ХХ століття. Автореф. дис...канд. філ. наук: 10.01.06. – Львів, 2001. – 20 с.
10. Шевчук З. Засоби моделювання історії в постмодерній українській прозі. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.06 — Київ, 2006. – 19 с.
11. Чекан Ю. Негатив віртуального світу.// Книжник review. – № 20, 2001. – С. 5.
12. Яковенко Н. Одна Клію, дві історії. //Критика. –№ 12 (62), 2002. – С. 12-31.
13. Eco U. Travelling to Hyperreality. – New York: Harcourt, 1991.

Аннотація

Кондратюк М. В. Игра с историей в романах альтернативной истории В. Кожелянка.

Статья посвящена анализу стилистических элементов, которые формируются под влиянием концепции альтернативной истории в романах В. Кожелянка. Сделан анализ игровой модели как характеристики постмодерной эстетики. Главное внимание обращается на карнавальную трансформацию стереотипных образов, которые присущи украинскому историческому дискурсу.

Ключевые слова: альтернативная история, постмодерная модель, пародия, игра, Кожелянко.

Summary

Kondratyuk M. V. Playing with History in the Novels of Alternative History by Vasil Kozhelyanko.

The article deals with stylistic elements in Vasil Kozhelyanko’s novels formed within the framework of alternative history. It provides the analysis of the postmodern ways for playing with and mocking history. The paper focuses on the carnivalesque transformations of Ukrainian historic stereotypes on the level of style.

Keywords: alternative history, postmodern framework, parody, play, Kozhelyanko.

УДК 821.161.2-2 Бой (043)

М. М. Коновалова

Маріупольський державний університет

МОДЕРНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ У СТРУКТУРІ П'ЕСИ Б. БОЙЧУКА «ГОЛОД (1933)»

Реферат. *Зберігаючи традиції материкової літератури, автор звертається до теми українського минулого. Екзистенційна проблема свободи людини як найвищої цінності позиціонується на тлі національної трагедії і виражається через конфлікт людини і системи. Тема абсурдності людського буття посилюється зовнішнім чинником голодом.*

У статті здійснюється аналіз п'єси з позицій модернізму, визначаються жанрові особливості твору, аспекти проблематики, роль діалога як домінуючого фабульного компонента драматичного тексту.

Увагу зосереджено на таких особливостях поетики, як образи-символи, контраст, драматизм внутрішньої дії, зміщення художнього простору, форми вираження авторської позиції. Акцентується увага на використанні драматургами діаспори релігійної міфопоетики. Розглядаються способи інтерпретації та трансформації міфопоетики розп'яття у структурі модерної п'єси. Визначається ідейне навантаження залучених у текст інтермедіальних зв'язків.

Ключові слова: *п'єса, пролог, діалог, голодомор, християнська міфопоетика, контраст, драматизм, екзистенційна проблема.*

Драматургія Б. Бойчука, що постала на тлі театральних революцій 60-80 рр. ХХ століття, засвідчила не лише збереження традицій материкової літератури, але й активне включення до літературно-мистецьких тенденцій західного світу. Митець цікавився сучасним авангардним театром, аналізував і обговорював режисерські досягнення, відкриття та експерименти. Він захоплювався «Театром-лабораторією» Ежи Гротовського, цікавився «Живим театром» Джудіт Маліні й Джуліана Бека, постановками Пітера Брука. Все ж, основним поштовхом звернення Б. Бойчука до драматургії були твори С. Беккета і «театр абсурду». Європейські модерністські надбання відбилися на виборі його перекладів, вплинули на творчість. Сліди впливів проявилися на рівні експериментів з жанрами, темами, особливостями стилю.

До написання драматичних текстів Б. Бойчук звернувся на початку 60-х років, однак за непевності автора у їх вартості не спішив видавати. Драму «Голод (1933)» письменник написав 1961 року. На відміну від поезії, драматургія Б. Бойчука залишилася поза увагою дослідників. Інформативний матеріал, а саме передмову і коментарі до п'єси запропонувала Л. Залеська-Онишкевич, основні аспекти міфу України в драматургії діаспори другої половини ХХ століття і в цьому контексті християнські міфологеми Б. Бойчука окреслила О. Бондарева. Про п'єсу «Голод» згадується в розмові Ю. Соловія і Б. Бойчука після постановки її «Новим театром» у Нью-Йорку. На цьому на разі й вичерпується інформація про драматургію Б. Бойчука. Отже, маловивченість проблеми визначає актуальність дослідження й інспірує його мету: з'ясування особливостей організації текстового матеріалу, визначення проблематики та поетики п'єси з позицій модернізму.

Збереження традицій материкової літератури найбільше простежується у зверненні до релігійної тематики. Таке зацікавлення є виправданим для митців ХХ століття, адже у періоди соціально-політичної нестабільності, принципового руйнування основних критеріїв суспільної свідомості біблійні персонажі в силу своєї загальновідомості часто відіграють роль абсолютних етичних орієнтирів, зрозумілих і прийнятних для основної частини суспільства. «Драматурги, що опинилися поза рідним етносередовищем, – наголошує О. Бондарева, – обирають «конфесійний» чинник моральною точкою опертя, і обігрується він як через реміфологізацію, так і через деміфологізацію і деструктуралізацію усталеної в етнічній традиції міфологеми «християнської нації» [4, с. 11]. Продовжуючи традиції української релігійної драми Б. Бойчук